

p

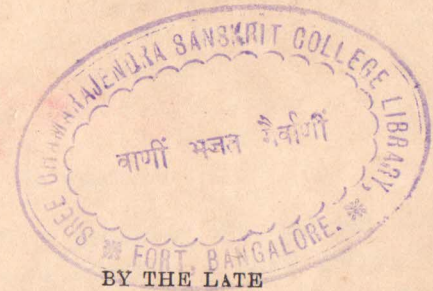
2794

ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ ಖಳಿಸಿ

ಪದ್ಧತಿ ಸಂಖ್ಯೆ.....0-2794

॥ संस्कृताक्षरशिक्षा ॥

SANSKRIT ALPHABET PRIMER

BY THE LATE
VENKATARAMA SASTRI, B.A.,
MAHARAJA'S COLLEGE, MYSORE.

1 253
Aenla 2597

THIRD EDITION.

MADRAS:

THE MODERN PRINTING WORKS, MOUNT ROAD.

1923

Directions for Using the Book.

The letters of the Sanskrit alphabet are learnt soonest and most easily when written out repeatedly. The learner is generally made to utter, slowly and as often as possible, the sound of every letter that he is writing. Learnt in this way, the letters and their sounds become fixed in the memory and the art of reading correctly any printed book or manuscript may be mastered.

2. To a beginner, the conjunct consonants present some difficulty. Their composition and the peculiar characters employed to denote them are shown thoroughly and cover a good deal of space.

3. The exercises are graduated and when written to dictation will prepare the way for reading the stotras or prayers in the latter part of the book.

4. The stotras are to be copied out till they are got by heart; then they are to be recited to facilitate ready and rapid pronunciation. I send out this book in the hope that it will minimise the difficulties commonly experienced by children in learning to read Sanskrit books.

24th December 1903.

BANGALORE CITY.

S. VENKATARAMA

SASTRI.

Preface to the Second Edition.

THE second edition of Akshara-siksha will be found to be a great improvement upon the first. The exercises are so graduated that the learner can pass by easy stages, from the beginning to the end of the book in about three months.

The fifteen lessons at the end afford good reading matter and are on subjects that readily appeal to the minds of the children.

In the initial stage, repeated writing must be insisted on, as the easiest and the best means of fixing the characters on the memory and making rapid acquisitions.

The transition from simple to conjunct consonants has been facilitated by the insertion of a reading and writing exercise of about one hundred sentences forming a new feature of the second edition.

The great demand for the book testifies to its growing appreciation in elementary schools.

2nd February 1910.

MYSORE.

S. VENKATARAMA

SASTRI.

श्रीगणेशायनमः

शुभमस्तु.

॥ संस्कृताक्षरशिक्षा ॥

स्वराः

अ	आ	इ	ई
उ	ऊ	ऋ	ॠ
ऌ	ॡ	ए	ऐ
ओ	औ	अं	अः

व्यञ्जनानि.

क्	ख्	ग्	घ्	ङ्
च्	ल्	ज्	झ्	ञ्
ट्	ठ्	ड्	ढ्	ण्
त्	थ्	द्व्	भ्	न्
प्	फ्	बल्	व्	मृ
य्	ष्	स्	ह्	श

अभ्यास—१.

अट्	आस्	इह्	कच्
अत्	इष्	इश्	कध्
अप्	इल्	इर्	कष्
अच्	इत्	इष्	एज्
अव्	इच्	इह्	एध्
अश	इण्	उच्	एष्
अक्	इट्	उष्	ऐत्
अद्	इश्	उत्	ओम्
आप्	इन्	ऊह्	औच्

क्	ख्	ग्	घ्	ङ्	ञ्	ण्	न्
च्	ल्	ज्	झ्	ञ्	ण्	न्	मृ
ट्	ठ्	ड्	ढ्	ण्	न्	मृ	श
त्	थ्	द्व्	भ्	व्	ह्	श	

स्वरपरासंयुक्तव्यञ्जनानि.

कृ	खृ	गृ	घृ	ङृ	णृ	नृ	मृ
कृ	खृ	गृ	घृ	ङृ	णृ	नृ	मृ
कृ	खृ	गृ	घृ	ङृ	णृ	नृ	मृ
कृ	खृ	गृ	घृ	ङृ	णृ	नृ	मृ
की	खी	गी	घी	ङी	णी	नी	मी
कि	खि	गि	घि	ङि	णि	नि	मि
का	खा	गा	घा	ङा	णा	ना	मा
क	ख	ग	घ	ङ	ण	न	म

कै कैं कू कूं कौ कौ कौ कौ

कै कैं कू कूं कौ कौ कौ कौ

कै कैं कू कूं कौ कौ कौ कौ

कै कैं कू कूं कौ कौ कौ कौ

कू कू कू कू कू कू कू कू

कू कू कू कू कू कू कू कू

कू कू कू कू कू कू कू कू

कू कू कू कू कू कू कू कू

की की की की की की की की

कि कि कि कि कि कि कि कि

का का का का का का का का

कै कै कै कै कै कै कै कै

की की की की की की की की

की की की की की की की की

कौ कौ कौ कौ कौ कौ कौ कौ

कौ कौ कौ कौ कौ कौ कौ कौ

कू कू कू कू कू कू कू कू

कू कू कू कू कू कू कू कू

कू कू कू कू कू कू कू कू

कू कू कू कू कू कू कू कू

की की की की की की की की

कि कि कि कि कि कि कि कि

का का का का का का का का

कै कै कै कै कै कै कै कै

य र ह व श ष ण

कंत	कृषि	लता	पार	ऋषिः	निधि
कट	जय	राका	राव	पविः	हित
कच	पत	माता	वाल	किरिः	तिल
गत	चल	रमा	मुख	खुर	एति
चर	अट	रुत	तुष	सुरा	लोक
पर	वश	छाया	शात	यति	ऐमि
फल	भर	वशा	ऊत	तिमि	पिता
मय	तल	नखाः	एड	मिति	जित
हर	सह	गदाः	आम	इति	पीत
कुल	हुत	पुर	हेषा	फेन	नारी
अज	हस	वटाः	मार	अपि	वीर
तव	नग	खात	वाम	पालि	बली
मम	वर	वात	तान	शालि	कील
वद	कृति	माया	जार	वाति	टीका
तप	यज	मोद	होरा	पोत	राधा
जव	पल	वास	राजा	यासि	कीटः
वीटी	तूल	भेक	शैल	कोश	मौलि

लूता	मातृ	फेरु	मैवं	तोष	धौत
भूमि	वृष	केतु	वैर	लोम	ढाँके
मूत	तृषा	खेय	शैव	मोचा	गौरी
यूका	तृण	लेश	सैव	पोटा	पौर
वधूः	दृषत्	वेमा	लभै	तोय	काल
धूम	पृषत्	हेतु	यत	होम	नौका
रूप	शकृत्	याचे	तैल	कोल	चौर

अभ्यास—३.

कमल	सवन	कशेरु	सुदूर
विशद	कुलिश	पयोद	कौलीन
सरल	खुरली	पीयूष	कोटीर
वनिता	धोरणी	पटोल	यशोदा
पनस	मयूरी	नमुच्चि	सुरेश
महिला	वामोरु	गोचर	कुबेर
गगन	केतकी	हृदये	रुचिर
वदन	पिनाकी	विनोद	मिहिर
ललिता	अनूप	गरिमा	विहार
विहग	केयूर	कुचेल	मराल

चुलुक	वीवध	साकेत	कृपालु
गोकुल	भूसुर	नमेरु	सूनृत
किरात	नीहार	जलूका	गोधूम
षोडश	मैनाक	विदेश	चकोरी
घटिका	लौकिक	फेरव	पारायण
वनेचर	वनवास		कालागुरु
विनायक	गोपीरमण		नामावली
कृपारस	कालदेश		करुणारस
पयोदधि	अजगव		मरकत
बहुदोष	धनमद		करतल
महोदधि	करकलित		गजभय
त्रियोगिनी	भयचकित		धनरस
विशेषण	पयोदालि		कलरव
गदायुध	तृणालप		अवनत
शीतोदक	शुनासीर		उपवन
गृहोचित	विलासिनी		पणपर
सुरोपम	उपवन		अशनाया

लोकापवाद धूमातिरेक पूजाविशेष
 कूपोदकाहित मातापितरौ शेषशायी
 पायसभोजन मोदकाहार अवभृथदिवस
 कृकवाकुरुत कुमारसेवक औषधसेवा
 पीयूषसेवनम् भारावतरणम् कैटभजित्
 कालातिपातपरिहार कामिनीजन
 कुटिलालका पादतलपतित नतजनशरण
 अरुणाधर लोकायतिक
 करुणाशालिकपालिभागधेयम्

बहु बालक जन पाठन विधये यतमानः
 सरलैः पदनिचयैरिह रचयामि नवीनाम् ।
 अवतारण पदवीं सुर भाषामृत पूरे
 गहना अपि निगमा अवगाढा भवितारः ॥

अभ्यास—४.

विदधीत नरो हितमेव नृणाम्
 अवधीरयते हितमेष जडो बहुधा गुरु-
 णाऽभिहितोऽपि न किम्

अज्ञान पनसानि यथाकामम् ततो मधु च
 लीढि नोदररुजा जायत इति शृणुनो वयम्
 माकृथा वृथा कालयापनम्
 देवि वरं वृणै
 गोपो गा गोपायति
 नारी धूपायति केशान्
 धनिकेन दीयमानं वसु याचकेन
 आदीयते

तारा नभसि चक्रासति
 रविवासरे सायं राहुकाल इति दैवविदाह
 पिता वा माता वा सोदरो वा सनाभयो
 वा इतरे परिमितमेव ददति पतिरेक एव
 योषाया अपरिमितं वसु ददाति
 नमामि देवमज्ञानं गरलं यः पुराऽगिरत्

अनागसि मयि परिहर कोपम्
 काशीं यियासति पथिकनिबहः
 धनं यावदानयिते मया तावदेव गृहे जनः
 कुशलं विविदिषति
 रमयति वामेव मामियं पामा
 गोपुरे वसति वानर एषः
 मधुमासे परभृतया चूततरौ रूयते
 मधुरम्
 गच्छति बाला मधुरं गीतानि विनोदनाय
 शिशोः
 भूषणदं नाथं नारी कामयते
 सा बाला परवतीति मे विदितम्
 महीसुरोवगाहते नदीमुपासितुं रविम्
 भूतलेऽशेमहि वयं नियता ऋषिचोदनात्
 आचारवतामेव सफलं तपो भवतीति
 पुराणा मुनयोऽनुशासति

बीजाकरोति केदारान् कृषीवलः
 न रोचये परीवादं साधूनामहमीदृशम्
 वीणां वादयति नारी शृगुमो वयमवहिताः
 मोदकं देहीति रोदिति बालकः
 अशनाया भृशं बाधते
 पिपासितो जलं पिबतु
 पुरा दशरथो नाम राजाऽऽसीत्
 को नामासि वटो ?
 वहति जलमियम्
 सुकृती धनं लभते
 गां बधान गवे घासं देहि
 वामनो बलिं वसुधामयाचत
 कमला गृहे वसतात्
 मानय बुधान् पूजय देवान्
 वृथा कोलाहलं कुरुथ बधिरोऽयं न शृणोति
 अतिसृजति धनं याचकाय दीनेषु दयमानो
 गृही

वनितया सह रथमारोहति विलासी पतिः
 बिभेति साधुः खलात्
 आशा दासी येषां तेषां दासायते लोकः
 अतिभोजनमामयमावहेत्
 वेदानधीयते ये तानेवाकारयेदयं गेही
 कामातुरो मा भूः
 सेनापतिमाकारय
 शील्युता शोभते वधूः
 मातंली रथमानयति
 लोकायतिकानेवं वदामः
 कौपीरपः पिबति कातर एष भूयः
 गोपाल इह चरतात्
 औषधं निषेवतामातुरः
 आतपे शोषमेति महौषधिः
 कानने मृगादना बहवः
 ईरितां वाचं शृणुयात्
 कोपारुणितलोचनो वामामेवमवदत्
 ओषवाताहतं बीजम् केदारिण एव भवति

जाने काकोलूकीयम्
 ईशानाय नमो नमः
 के दारपोषणरताः
 वायसाय बलिं देहि
 बधिरो न शृणोति मे वचः
 धनकथां माकृथाः
 मा गा अनाथालयम्
 कूपो निरुदक एष खायतां यावदायाति
 पुनरपि जलम्
 कुपिता महिलाऽनुनीयताम्
 नौमि नारायणं हरिम्
 अभिमतं वो भूयात्
 अनया सदृशी नारी विरला भूतलेऽनघ
 अनुयाहीति देवो मामशादथ दयापरः
 निदाघे पथिकानेतान् आतपो बाधते मृशं
 भीरवो गेहेशूराः कतिपये
 हीनैः सह समागामी हीयते पुरुषो धिया
 उदारता हि धनिकेषु शोभते

एको देवः केशवो वा शिवो वा
 जगदाखिलं देव आयतते
 को नामाहितमाचरेत् यदि पापादसुखं
 भवतीति जानीयात्
 बाला बहव आयासिपुः
 गुणवती जाया—धनागमो महान् —
 माता हितैषिणी —सुता वशंवदाः — एतानि
 भागधेयानि
 तेन सहालापो मे राचते
 वासुदेवः पाता नो भगवान्
 सेवया महिभृतां सेवको धनं लभते
 सदाचारे रमते साधुः
 अविनय आपदो हेतुः
 शिशूनां हिताय भैषजमुपपादयति
 गुरवो मया बहुधा तोषिता अनुकूला
 अभवन्
 रजनीमुखे वीथीषु चकासति दीपः
 सती गोपायति शीलम्

मठकदेशे शयानो यापय यामिनीमिमाम्
 नरवाहननामानं राजसूनुमवेहि माम्
 ऋचमेकामपि नाधीते वटुः
 सरलैरेव पदैरियमारचि गीतिः
 नागरिको रमयति पामरान्
 गोमयेन लेपो गृहाणां शुचितामावहतीति
 जना आहुः
 कोपेऽपि कमनीयं ललनाया मुखम्
 विदुरो नीतिमुपादिशत्
 सुताया अनुरूपो वरो विधीयताम्
 अत्रिवेकः परमापदां पदम्
 आरामे वानरो नालिकेरमपातयत्
 नारीणां भूषणाशा भूयसीति को वा न वेद
 गोचरे चारयाणि गा मासमेकम्
 निदाघे जलेन तरूणां सेचनं विधीयते
 शुचयो हि चिरायुषो भवेयुः
 अलमलमतिसाहसेन

रोचता ते केदारेषु विहारः
 कौमारे गीतमधीयताम्
 धौतं वासः परिधीयते
 कुत एतदासादितमिति विविदिषामि
 मोदे गुणेषु ते बाल पुरुषायुषमेधि भोः
 असाम बलिनो भुवि-जीवेम सुखिनो वयम्
 नानृतमभिवदेत् अनृतं हि पातयति
 यः सुखं कामयते-स सुखाधिगम उपायं विचि-
 नोतु
 सुतो योऽविधेयो भवति न स मातुरभिमतो
 भवति
 कुमारीणामनाथानामापदोऽसकृदापतेयुः
 वचो नाजीगणदसौ सुहृदां वो हितैषिणां
 कारागृहे चिरोषितोऽहमिति न मया संस्तु-
 जति साधुजनः
 कालो वृथा मागमदिति करणीयमिदमुदपी-
 पदम्
 दुहिताऽपि विनेयेति नावीविदत भोः कथम्

अवधेहि महाभाग गुरुणा यदुदीरितम्
 पितृचोदितो भोजनाय पुरोहितमाकारयति
 बटुः
 एकोयं धनुरादाय नराणां शतमपि यो-
 धयति
 नदीं नावा तराम—ततो यानमारूढा
 नगरमासादयाम
 यतो देव विभीयाम ततो नः कुरुतादभयम्
 अभ्यास—५.
 स्वरान्तसंयुक्तव्यञ्जनानि.
 क् क क तक्कोलः, पुक्कसः, टक्का, कुक्कुरः
 अवाक्करः, वाक्कलहः
 क् ख क्ख उदक्खातः, जलमुक्खचरः,
 गौः कामधुक्खरतिकिं वदतेह
 यूयम्
 क् ण क्ण वृक्णः
 क् त क्क शक्तिः, सूक्तम्, शुक्तिः,

कृष्य क्षय यक्ष्ये देवानखिलान्
 भोक्ष्ये पूतं हविः सुरोपहतम् ।
 शक्ष्यामि वोढुमचिरात्
 साधूनामविकलोपकरणधुराम् ॥

कृष्ण क्षण अक्षणः कनीनिका, सुतीक्ष्णऋषिः
 कृष्व क्ष्व इक्ष्वाकुवशे, आचक्ष्व देवि किमितः
 परमाचरेयम्

क्स क्स वाक्सृतिः, वाक्संयमः
 ख्य ख्य आख्या, विख्यात, आख्यायिका,
 आचिख्यासा

ख्व ख्व आखागतिः
 ग्ग ग्ग गुग्गुलुः, दिग्गजः, पृथग्गमनम्,
 वाग्गौरवम्

ग्घ ग्घ वाग्घरिः, आधोग्घटे पयोनवम्
 ग्ड ग्ड बलिभुग्डयते पथि
 ग्ण ग्ण रुग्णः
 ग्द ग्द दिग्दन्तिनः, वाग्दोषः
 गध गध दुग्धम्, विदग्धः, वाग्धोरणी

ग्न ग्न अग्निः, भुग्नम्, भग्नाशः
 ग्व ग्व दृग्बलम्, बलिभुग्बाधते भृशम्
 ग्भ ग्भ वाग्भटः, दृग्भागः
 ग्म ग्म तिग्मः, वाग्मी, अयुग्मशरः
 ग्य ग्य योग्यः, वैराग्यम्, भाग्यम्
 ग्र ग्र समग्रः, उदग्रः, विग्रः, शिग्रः
 ग् ल ग्ल ग्लौः, ग्लानुः, हुतभुग्लवः
 ग् व ग्व यवाग्वा, हितवाग्वाचमैरयत
 ग्र्य ग्र्य अग्र्यम्
 घ्न घ्न निघ्नः, विघ्नम्, शतघ्नी
 घ्नय घ्नय अघ्नया
 घ्म घ्म उदघ् घ्मलति
 घ्य घ्य शेषोध्यसखि, माध्यम्
 घ्र घ्र शीघ्र, अनाघ्रातम्
 घ्ल घ्ल वाघ् घ्लादयति
 घ्व घ्व लघ्वी
 ङ्क ङ्क लङ्का, पङ्कजाक्षी, कलङ्क, ताटङ्क
 ङ्क् त ङ्क् पङ्क्तिः, मुङ्क्ते

इकथ इ अमुडाः

इकथ इ शङ्कम

इक्र इ सङ्क्रमणम्, सङ्क्रान्तिः, जानुच-
क्रमणम्

इक्ष इ मङ्ग, सङ्क्षेपः आकाङ्क्षा

इख इ शङ्खः, पुङ्खितशरः

इङ्ग इ अङ्गम्, लवङ्गः, पतङ्गः, अपाङ्गः,

भङ्गिः

पिशङ्गा कुरङ्गा नताङ्गाः सद-
क्त्वम्

इग्य इ अङ्गम्

इग्र इ सङ्ग्रहः, सङ्ग्रामः

इग्ल इ तङ्गानं वीक्ष्य जननी

इग्व इ पङ्गादयो दीनजनाः

इघ इ सङ्घः लङ्घनम्, सङ्घातः

इघ्य इ अलङ्घ्यम्

इघ्र इ अङ्घ्रिः

इड इ उदङ्गासीनः

इन इ वाङ्मयमनम्

इम इ वाङ्मनसे

इय इ उदङ्गाजयति

इर इ उदङ्गोहति

इल इ उदङ्गिखति

इव इ उदङ्गाचयति

इश इ उदङ्गोभते

इष इ अवाङ्गोडशवारं क्षालयति

इस इ उदङ्गुखासीनो मुक्ते

इह इ अवाङ्गसति

चच च उच्चः पटच्चरम्, शिलोच्चनः, कच्चित्

चछ छ कच्छपः, मुखच्छविः, पुच्छकः,

कपिकच्छः

चल्य च्छ आगच्छच्छयामलो नरः

चूर च्छ आमूलाच्छ्रोतुमिच्छामि,

लसच्छ्रिकः, उच्छ्रायः

चल्ल च्ल उदाहरच्छोकमेकम्, उच्छुकः
 चल्लव च्ल तच्छो वो गृहे भोक्ताहे
 च्ज च्ज याच्चा
 च्म च्म वच्चि वाचभिमां शृणु
 च्य च्य च्यवनक्रुषिः, पच्यमान ओदनः,
 सूच्यते

च्र च्र
 च्ल च्ल
 च्व च्व कच्ची
 छ्य छ्य छ्यवते
 ज्ज ज्ज सज्जनः, सज्जनम्, कज्जंठम्, मे-
 घाज्जलं पतति

ज्ज्य ज्ज्य सज्ज्योतिः
 ज्ज्व ज्ज्व उज्ज्वलनम्
 ज्झ ज्झ उज्झति
 ज्ञ ज्ञ अभिज्ञः, ज्ञातयः, गुणज्ञः
 ज्म ज्म युनज्मि
 ज्य ज्य पूज्याः, ज्येष्ठः, राज्यम्, ज्याघोषः

ज्र ज्र वज्रम्
 ज्व ज्व ज्वलनः, ज्वरः, यज्वा
 ज्च ज्च सञ्चारः, काञ्चनम्, वञ्चितः चञ्चु
 ज्च्व ज्च्व चञ्चा
 ज्छ ज्छ लाञ्छनम्, वाञ्छा, उञ्छः
 ज्ज ज्ज अञ्जनं, कुञ्जरः रञ्जितः, पुञ्जः
 टट टट घट्टः, कुट्टनम्, हट्टः, कूट्टमः
 पट्टिशः
 टम टम कुट्टल अथवा कुट्टमल
 ट्य ट्य नाट्यम्, अटाट्या
 ट्व ट्व खटा, पटी
 ट्य ट्य शाठ्यम्
 डग डग षड्गुणाः
 डड डड उड्डीनः मडुकः लडुकः
 डट डट याते दिवसे भिक्षुः पटुनादम-
 वादयडुककाम्
 ड्व ड्व मधुलिङ्गाधामिह किं हरिणाक्षी
 शङ्कते विपिने

इभ ड नहुषो देवराडतो यावदैच्छच्छ-
चीं सतीम्

इम ड कुडल

इय ड्य कुड्यम्, जाड्यम्

इर ड अथापिनडाक्षसराजसूनुमक्षं
रणे माहति राशुंकारी, षंडैसां:

इल ड तुराषाडोलुभाज्जायाङ्गातमः कु-
पितोऽशपत्

इव ड विड्वराहः अतृणेड्वालिनं रामः,
षड्विधरसोपेतमददादतिथये भोजनम्

इय ड्य आड्यः

ण्ट कण्टकं, घण्टा, चिरण्टी, फाण्टः

णठ कलकणठः, शुण्ठी, कुणठः कण्ठीरवः

णड कण्डूः, पलाण्डुः, दण्डी, मण्डम्,
मण्डूकः, गण्डूषः, कोदण्डः
पाण्डितः

णट णट्टुण्डिः, पिण्डि, तृण्डि

णण णण विषण्णः, षण्णां रसानां लवणो
हि मुख्यः

णम णम षण्मुखः, षण्मासिक आच्छादः

णय णय षाङ्गण्यम्, पण्यवाथी, पुण्यपुरुषः
शरण्यः

णर णर उरणरपरः
सुगणराज्ञो धनं रक्ष शठा मालूलुप-
ञ्जनाः

णल णल सुगणलेखमलेखयत्

णव णव कण्वः, किण्वम्, करेण्वारोहणम्

तक तक उत्कः, तात्कालिकम्, पृषत्कः
सत्कुलम्, आपत्कालः, शरत्कुसुमानि

तख तख उत्खातः, अकरोत्खादिरं यूपम्
साक्षात्खलो मां वरितुङ्किलायात्

तत तत उत्तरा, मत्तवारणः हरदत्तः, आयत्तः

तथ तथ विकेत्थनम्, उत्थितः कपित्थः

तन त्व रत्नम्, पत्नी, नूतनम्, अरलिः

तन्य तन्य पत्न्या

तप तप उत्पत्तिः. नीलोत्पलम्.

तप्त्र तप्त्र उत्प्रेक्षा, विपत्प्रतीकारः

तप्लं तल्ल उत्प्लवः

रोहत्प्लक्षमिमं शैलमायाहि पथिकोषसि

तफ तफ सायङ्कालेषु निनदत्फेरवैरतिभीषणम्

तम तम आत्मा गरुत्मान्,

तय तय सत्यम्, वात्या, नृत्यम्, वैयात्यम्

तत्र त्र अमत्रम्, पोत्री, दात्रम् लवित्रम्
खानित्रम् तोत्रम् तिरात्रम्

त्व त्व सात्विकः, तत्त्वम् मरुत्वान् त्वरा,
विसृत्वरम्

तस तस वत्सलः. कुत्सितः. उत्साहः

तस्य तस्य वात्स्यति, वात्स्यायनः

थन थन मथनाति

थ्य थ्य याथातथ्यम्, मिथ्या, रथ्या, पथ्यम्
नेपथ्यम्

थ्व थ्व पृथ्वी, वेपथ्वाकुलितः

द्ग द्ग मुद्गः गद्गदः, मद्गुः

दध दध उपोद्घातः, उद्घोषणम्

द्द द्द उदीपनम्, उद्देशः, सकृदीव्यति,
मरुद्देवताकम् हविः

द्ध द्ध उद्धारणम्, पद्धतिः, सिद्धिः, युद्धम्

द्न द्ध मृद्नाति

द्ब द्ध दृषद्बलवती, उद्बाहुः, बलवद्बा-
धते ज्वरः

द्ब्र द्ध तद्ब्रवीति

द्भ द्ध उद्भवः उद्भेदः, असद्भावः

द्भ्य द्ध सद्भ्यः, पद्भ्याञ्चरति

द्भ्र द्ध नदद्भ्रमरनादित्वा

द्म द्ध सद्म, पद्मम्

द्य च पाद्यम्, सद्यः, अद्य, विद्या, विद्युत्,
खद्योतः

द्र द्रदरिद्रः, भद्रम्, मुद्रा, निद्रालुः,
द्रोणः, द्रविणम्, समुद्रः

द्रय द्रदारिद्र्यम्, अद्र्योः

द्व द्वविद्वान्, द्वीपः, अद्वितीयः

द्वय द्वसद्वयः जगद्व्यापी

द्वर् द्वतद्वर्तम्

ध्न ध्नबुध्नः, कुण्डोधी, दध्ना

ध्म ध्मइध्मः सिध्मलः, आध्मातः

ध्य ध्यअयोध्या, साध्यम्, अध्ययनम्
मध्यमः

ध्र ध्रमहीध्रः, ध्रुवम्

ध्रय ध्रयसध्यङ्

ध्व ध्वअध्वा, ध्वनिः, साध्वम्, ध्वङ्गः

न्त न्तशन्तनुः, कुन्तलाः, सन्ततिः,
कुन्तीपुत्रः

न्तय न्तयअन्त्यजाः, सन्त्यक्तः

न्तर न्तरसन्तासः, मन्त्रः, यन्त्रम्

न्तर् य न्त्य आमन्त्र्य

न्तव न्तवसान्तवम्, कान्त्वा

न्तस न्तसअभान्तसीत्

न्थ न्थमन्थदण्डः, पान्थाः, रोमन्थः

न्थ्य न्थ्यमन्थ्यः

न्द न्दनन्दनः, अरविन्दम्, गोविन्दः
आन्दोलनम्

न्दम न्दमअभिन्दा

न्दय न्दयवन्द्यः, अभिनन्द्यः

न्दर न्दरसान्द्रः, इन्द्रः, मन्द्रः, इन्द्रियाणि

न्दर् य न्दयतन्त्र्या

न्द्व न्द्वद्वन्द्वम्, अभिन्द्व,

कन्दालोकन कौतुकात्पुनरहङ्ग

च्छामि चेदापणम्

न्ध न्धबन्धुः, सैन्धवः, रन्धनम्, शकन्धुः

न्धम न्धम अबान्धम, इन्धमहे
 न्धय न्धय वन्ध्या, सन्ध्या
 न्धर न्धर रन्ध्रम्, पुरन्ध्री
 न्धव न्धव बन्धवभिमतम्, शकन्धवादिः
 न्न न्न अन्नम्, सन्निवेशः, क्षुन्निवृत्तिः,
 पुन्नागः
 न्प न्प गच्छन्पिबति
 न्फ न्फ बालानां भयमावहत्ययमहिः
 कोपाद्विवृण्वन्फणाम्
 न्व न्व रुदन्बालो जननीमभिगच्छति
 न्भ न्भ जीवन्भद्राणी विन्दते
 न्म न्म जन्म, मन्मथः, चिन्मयम्
 न्य न्य धान्यम्, कन्या, वन्यफलानि
 उदन्या
 न्र न्र दीनान्नक्ष विभो
 न्व न्व अन्वयः, धन्वी, मन्वन्तरम्,
 आन्वीक्षकी

न्ह न्ह किरीन्हन्ति
 प्त त सप्त, आप्तः, सुप्तोत्थितः
 प्तय प्तय प्राप्त्याशा
 प्थ प्थ उवप्य
 प्न प्न आप्नोति
 प्प प्प अप्पतिः, पिप्पलः
 प्फ प्फ इयङ्कुक्फेरवरावभीषणा
 प्म प्म विपाप्मा
 प्य प्य आप्यायनम्, कुप्यम्
 प्र प्र विप्रः, प्रकाशः, सुप्रभातम्,
 सुप्रसन्नः
 प्ल प्ल उपप्लवः, आप्लुताः, पिप्लुः
 प्व प्व खलप्वः
 प्स प्स ईप्सितः जुगुप्सा
 ब्ज ब्ज अब्जः, कुब्जः, न्युब्जः
 ब्झ ब्झ बडिशामिषलुब्झपैरिमे
 सदृशाः कामवशानुगा नराः

ब्रड ब्रड इयं ककुब्डीनविहङ्गमण्डिता
 ब्रद ब्रद शब्दः, अब्रदैवताः, अब्रदपतिः
 ब्रध ब्रध क्षुब्धः, लब्धम्,
 प्रारब्धस्यान्तगमनन्दितीयं
 बुद्धिलक्षणम्
 ब्रव ब्रव विब्वोकः
 ब्रभ ब्रभ अब्रभक्षः
 ब्रय ब्रय वैकुण्ठ्यम्, क्लैव्यम्
 ब्रर ब्रर ककुब्जाजते,
 अब्रूपाः प्राणिनः केचित्, ब्रसी
 ब्रवीति, क्षातियब्रुवः
 ब्रल ब्रल लिब्रलपू, शब्रलोपः
 ब्रव ब्रव लुब्रवपू, अलाब्रवाहितमिक्षात्रः
 ब्रण ब्रण गृभ्णामि
 ब्रन ब्रन दभ्नोति, क्षुभ्नाति
 ब्रम ब्रम जगृभम
 ब्रय ब्रय सभ्यः, इभ्यः, अभ्यन्तरम्,
 अभ्यासः

भ्र भ्र शुभ्रः, अदभ्रः, भ्राता, भ्रूकृतिः,
 भ्रेषः
 भ्रल भ्रल ब्रल्लुशः, भ्रलाशते
 भ्रव भ्रव प्रभ्वादेशः
 भ्रण भ्रण नृभ्रणम्, अर्यभ्रणः
 भ्रन भ्रन प्रचुभ्रनः, आभ्रनायः
 भ्रप भ्रप पभ्रपा, कभ्रपः, परभ्रपरा, सभ्रपत्
 भ्रफ भ्रफ सभ्रफालः, सभ्रफेटः, गुभ्रफः
 भ्रब भ्रब शभ्रवरारिः, अम्बुजाक्षी
 भ्रभ भ्रभ सभ्रभाराः, कुभ्रभः, शभ्रभुः, करभ्रभः
 भ्रम भ्रम सभ्रमतिः, ऐरभ्रमदः,
 भ्रय भ्रय पारभ्रयम्, काभ्रयम्, याभ्रया
 भ्रर भ्रर आभ्रमम्, साम्राज्यम्, कभ्ररः, नभ्ररः
 भ्रल भ्रल अभ्रलम्, अभ्रलानः, निभ्रलोचः
 भ्रव भ्रव चभ्रवाः
 भ्रय भ्रय साहाय्यम्, सान्नाय्यम्, न्याय्यम्
 भ्रव भ्रव गोमाय्वागतिरेव सूचयति वो
 भाग्यम्भवेदायतौ

र्क कर्क अर्कः, कर्कशः, मर्कटः, उदर्कः
 र्ख ख मूर्खः
 र्ग ग वर्गः, अर्गला, भार्गवी
 र्घ घ अर्घः, घर्घरखः
 र्ङ्ग ङ्ग शार्ङ्ग
 र्च च चर्चा, अर्चकः, वर्चः, कूर्चः
 र्छ छ मूर्च्छना
 र्ज ज जर्जरः, गुर्जरी, मार्जारः, अर्जुनः
 र्झ झ झर्झरः
 र्ट ट अमार्ट्ट
 र्ठ ठ
 र्ड ड मर्डितारं
 र्ढ ढ कविर्ढुण्ढिरभूदिह
 र्ण ण अभ्यर्णः, पूर्णता, सम्पूर्णः
 र्त्त त्त गर्तः, आवर्तः, संवर्तः, निवर्तनम्
 र्थ थ पार्थः, अर्थः, कृतार्थः, पार्थिवः
 र्द द कपर्दी, वितर्दिका, अहर्दिवम्

र्ध ध भुजबलवर्धनः, निर्धारणा, दुर्धरः
 र्न न अहर्निशम्, दुर्नीतम्
 र्प प शूर्पः, कर्परः, कार्पासकः, घ्राण-
 तर्पणः
 र्फ फ वर्फति
 र्ब ब अर्बुदम्, कर्बुरः
 र्भ भ दर्भाः, अर्भकः, वैदर्भी, निर्भीकः
 र्म म कर्मठः मर्मज्ञं न प्रकोपयेत्
 र्य र्य आहार्यः, वीर्यम्, अर्थमा
 र्ल ल अन्तर्लीनः, भुवर्लोकः, दुर्ललितः
 र्व व गन्धर्वः, चार्वङ्गी, अपूर्वम्, चर्वणम्
 र्श श दर्शनम्, कर्शितः, परामर्शः
 र्ष ष सर्षपः, कर्षः, वर्षपः, सप्तर्षयः
 रह र्ह अर्हणा, तर्हि, गार्हपत्यः,
 ल्क ल्क वल्कलः, किञ्जल्कः
 ल्ग ल्ग वल्गु, फाल्गुनः
 ल्प ल्प सङ्कल्पः, तल्पः, जल्पाकः
 ल्फ ल्फ गुल्फः

ल्ब ल्व उल्बणः, बल्बजः
 ल्भ ल्भ प्रगल्भः
 ल्म ल्म गुल्मः, जाल्मः
 ल्य ल्य मूल्यम्, कल्याणः
 ल्व ल्व पल्वलः, खल्वाटः
 ल्ह ल्ह कल्हारः, कल्हणः
 ल्य व्य काव्यम्, व्याजः, व्ययः, व्यत्यासः,
 व्यूहः, व्यापारः
 ल्व व्र तव्रिम्, प्रव्रज्या
 ल्व वृ विव्रायः
 ल्व व्य
 ल्च श्व निश्चयः, दुश्चिक्यं, पश्चिमः, व्रश्चनः
 ल्छ श्छ यश्छन्दमनुवर्तते
 ल्न श्न श्व प्रश्नः, सुखमश्नुते
 ल्ष श्ष विश्पतिः
 ल्म श्म अश्मकः, रश्मिमाली, वेश्म
 ल्य श्य अवश्यायः, वेश्या
 ल्श श्र विश्रान्तिः, श्रियः पतिः, श्रोत्रम्

श्ल श्ल परिश्लथः, आश्लेषः, श्लीपदः
 श्व श्व विश्वावसुः, अश्वघाटी श्वयथुः
 शश शश यश्शङ्करं प्रणमति प्राणिधाय तस्मिन्-
 श्चित्तं न तस्य पुनरत्र जनिर्धरण्याम्,
 दुश्शासनः
 ष्क ष्क पुष्करम्, विष्किरः
 ष्ट ष्ट विष्टरः, सप्तिष्टिः, अष्टापदम्, षष्टिकाः
 ष्ट्र ष्ट्र दंष्ट्रा, उष्ट्राः
 ष्ठ ष्ठ सुवर्णशीवी, निष्टुरः, पष्ठः, अष्टीला
 ष्ठ्य ष्ठ्य निष्ठ्यूतम्
 ष्ण ष्ण नदीष्ण, निष्णातः उष्णीष्णिः
 ष्व ष्व निष्पावः, पुष्पिणी
 ष्वर ष्वर निष्प्रत्यूहम्
 ष्फ ष्फ निष्फलम्
 ष्म ष्म श्लेष्मातकः, ग्राष्मः
 ष्य ष्य प्रेष्यः, भुजिष्या
 ष्व ष्व विष्वक्सेनः, इष्वसनम्
 ष्ष ष्ष चतुष्पष्टिः

स्क स्क यास्कः, प्रस्कण्वः, मस्करी, तस्करः

आस्कन्दः, भास्करः

सुख स्व स्वलनम्

सुत स्त प्रस्तरः, व्यत्यस्तम्, स्तिमितः

सूत्र स्त्र वस्त्रम् वारस्त्री शास्त्रोक्तम्

स्थ स्थ स्थलम्, सुस्थितः

स्न स्न सास्ना, स्नातः, प्रस्नुतस्तनी

स्पर् स्प आस्पदम्, स्पर्धा

स्फ स्फ स्फुटम्, स्फीतः, आस्फालनम्

स्म स्म स्मेरम्, घस्मरः, विस्मरणम्

स्य स्य मधुस्यन्दः, अनुस्यूतः वयस्यः

सर स्र घस्रः, विस्रसनम्, स्रोतः

स्व स्व आस्वादः, स्वीकरणम्, स्विन्नमुखः

स्स स्स भिस्सा, निस्सरणम्

हण ह्र ह्र अपराहः

ह्न ह्न सायाहः आह्निकम् वह्निः

ह्न ह्न ब्राह्मणः

ह्य ह्य बाह्यः, लेह्यम्, दाह्यम्

हर ह्र ह्रदः, दहम्

ह्रल ह्र आह्लादः

ह्रव ह्र प्रह्वः, जिह्वा, बहुचाः

अभ्यास : ५

यं ब्रह्म वेदान्तविदो वदन्ति
परं प्रधानं पुरुषं तथान्ये ॥

विश्वोद्भूतेः कारणमीश्वरं वा

तस्मै नमो विघ्नविनायकाय ॥ १ ॥

एकदन्तं महाकायं तप्तकाञ्चनसन्निभम् ।

लम्बोदरं विशालाक्षं वन्देहं गणनायकम् ॥२॥

मौञ्जीकृष्णाजिनधरं नागयज्ञोपवीतिनम् ।

बालेन्दुशकलं मौलौ वन्देहं गणनायकम् ॥ ३ ॥

चित्ररत्नविचित्राङ्गं चित्रमालाविभूषितम् ।

कामरूपधरं देवं वन्देहं गणनायकम् ॥४॥

गजवक्त्रं सुरश्रेष्ठं कर्णचामरभूषितम् ।

पाशाङ्कुशधरं देवं वन्देहं गणनायकम् ॥५॥

मूषकोत्तममारुह्य देवासुरमहाहवे ।

योद्धुकामं महावीर्यं वन्देहं गणनायकम् ॥६॥

यक्षकिन्नरगन्धर्वसिद्धविद्याधरैः सदा ।
 स्तूयमानं महाबाहुं वन्देहं गणनायकम् ॥ ७ ॥
 अम्बिकाहृदयानन्दं मातृभिः परिवेष्टितम् ।
 भक्तप्रियं मदोन्मत्तं वन्देहं गणनायकम् ॥ ८ ॥
 सर्वविघ्नहरं देवं सर्वविघ्नविवर्जितम् ।
 सर्वसिद्धिप्रदातारं वन्देहं गणनायकम् ॥ ९ ॥
 गणाष्टकमिदं पुण्यं यः पठेत्सततं नरः ।
 सिध्यन्ति सर्वकार्याणि विद्यावान्धनवान् भवेत् ।

अभ्यासः ६.

मूषिकवाहन मोदकहस्त
 चामरकर्णविलम्बितसूत्र ।
 वामनरूपमहेश्वरपुत्र
 विघ्नविनायकपाद नमस्ते ॥
 गजाननं भूतगणाधिसेवितं
 कपित्थजम्बूफलसारभक्षितम् ।
 उमासुतं शोकविनाशकारणं
 नमामि विघ्नेश्वरपादपङ्कजम् ॥

ॐ देवदेवसुतं देवं जगद्विघ्नविनाशनम् ।
 हस्तिरूपं महाकायं सूर्यकोटिसमप्रभम् ॥ १ ॥
 वामं जटिलं कान्तं ह्रस्वग्रीवं महोदरम् ।
 धूम्रसिन्दूरयुग्मगण्डं विकटं प्रकटोत्कटम् ॥ २ ॥
 एकदन्तं प्रलम्बोष्ठं नागयज्ञोपवीतिनम् ।
 त्र्यक्षं गजमुखं कृष्णं सुकृतं रक्तवाससम् ॥ ३ ॥
 दन्तपाणिं च वरदं ब्रह्मण्यं ब्रह्मचारिणम् ।
 पुण्यं गणपतिं दिव्यं विघ्नराजं नमाम्यहम् ॥ ४ ॥
 देवं गणपतिं नाथं विश्वस्याग्रे तु गामिनम् ।
 देवानामधिकं श्रेष्ठं नायकं सुविनायकम् ॥ ५ ॥
 नमामि भगवन्देवमद्भुतं गणनायकम् ॥
 वक्रतुण्डप्रचण्डाय उग्रतुण्डाय ते नमः ॥ ६ ॥
 चण्डाय गुरुचण्डाय चण्डचण्डाय ते नमः ।
 मत्तोन्मत्तप्रमत्ताय नित्यमत्ताय ते नमः ॥ ७ ॥
 उमासुतं नमस्कृत्य गङ्गापुत्राय ते नमः ।
 ओङ्काराय वषट्कारस्वाहाकाराय ते नमः ॥ ८ ॥
 मन्त्रमूर्ते महायोगिन् जातवेदो नमो नमः ।
 पर्शुपाशकहास्ताय गजहस्ताय ते नमः ॥ ९ ॥

मेघाय मेघवर्णाय मेघेश्वर नमो नमः ।
 घोराय घोररूपाय घोरघोराय ते नमः ॥ १० ॥
 पुराणपूर्वपूज्याय पुरुषाय नमो नमः ।
 मदोत्कट नमस्तेऽस्तु नमस्ते चण्डविक्रमा ॥ ११ ॥
 विनायक नमस्तेस्तु नमस्ते भक्तवत्सल ।
 भक्तप्रियाय शान्ताय महातेजस्विने नमः ॥ १२ ॥
 यज्ञाय यज्ञहोत्रे च यज्ञेशाय नमो नमः ।
 नमस्ते शुक्लभस्माङ्ग शुक्लमालाधराय च ॥ १३ ॥
 मदक्लिन्नकपोलाय गणाधिपतये नमः ।
 रक्तपुष्पाप्रियायाथ रक्तचन्दनभूषित ॥ १४ ॥
 अग्निहोत्राय शान्ताय अपराजय्य ते नमः ।
 आसुवाहन देवेश एकदन्ताय ते नमः ॥ १५ ॥
 शूर्पकर्णाय शूराय दीर्घदन्ताय ते नमः ।
 विघ्नं हरतु देवेशः शिवपुत्रो विनायकः ॥ १६ ॥
 जपादस्यैव होमाच्च सन्ध्यापोसनतस्तथा ।
 विप्रो भवति वेदाढ्यः क्षत्रियो विजयी भवेत्
 वैश्यस्तु धनमाप्नोति शूद्रः पापैः प्रमुच्यते ।
 गर्भिणी जनयेत्पुत्रं कन्या भर्तारमाप्नुयात् ॥ १८ ॥

प्रवासी लभते स्थानं बद्धो बन्धात्प्रमुच्यते ।
 इष्टसिद्धिमवाप्नोति पुनात्यासप्तमं कुलम् १९
 सर्वमङ्गलमाङ्गल्यं सर्वपापप्रणाशनम् ।
 सर्वकामप्रदं पुण्यं पठतां शृण्वतामपि ॥ २० ॥
 मूषिकवाहन मोदकहस्त
 चामरकर्ण विलम्बितसूत्र ।
 वामनरूप महेश्वरपुत्र
 विघ्नविनायकपाद नमस्ते ॥ २१ ॥
 इति ब्रह्माण्डपुराणे स्कन्दप्रोक्तं विना-
 यकस्तोत्रं सम्पूर्णम्. हरिः ओम्.

अभ्यास--७

या कुन्देन्दुतुषारहारधवला
 या शुभ्रवस्त्रावृता
 या वीणावरदण्डमाण्डितकरा
 या श्वेतपद्मासना ।
 या ब्रह्माच्युतशङ्करप्रभृतिभि-
 र्देवैः सदा पूजिता
 सा मां पातु सरस्वती भगवती
 निःशेषजाड्यापहा ॥ १ ॥

दोर्भिर्युक्ता चतुर्भिः स्फटिकमणिमयी-
 मक्षमालां दधाना
 हस्तेनैकेन पद्मं सितमपि च शुकं
 पुस्तकं चापरेण ।
 भासा कुन्देन्दुशङ्खस्फटिकमणिनिभा
 भासमाना समाना
 सा मे वामदेवतेयं निवसतु वदने
 सर्वदा सुप्रसन्ना ॥ २ ॥
 सुरासुरासेवितपादपङ्कजा
 करे विराजत्कमनीयपुस्तका ।
 विरिञ्चिपत्नी कमलासनस्थिता
 सरस्वती नृत्यतु वाचि मे सदा ॥ ३ ॥
 सरस्वती सरसिजकेसरप्रभा
 तपस्विनी सितकमलासनप्रिया ।
 घनस्तनी कमलविलोललोचना
 मनस्विनी भवतु वरप्रसादिनी ॥ ४ ॥
 सरस्वति नमस्तुभ्यं
 वरदे काम रूपिणि ।

विद्यारम्भं करिष्यामि
 सिद्धिर्भवतु मे सदा ॥ ५ ॥
 सरस्वति नमस्तुभ्यं
 सर्वदेवि नमो नमः ।
 शान्तरूपे शशिधरे
 सर्वयोगे नमो नमः ॥ ६ ॥
 नित्यानन्दे निराधारे
 निष्कलायै नमो नमः ।
 विद्याधारे विशालाक्षी
 शुद्धज्ञाने नमो नमः ॥ ७ ॥
 शुद्धस्फटिकरूपायै
 सूक्ष्मरूपे नमो नमः ।
 शब्दब्राह्मि चतुर्हस्ते
 सर्वसिद्ध्यै नमो नमः ॥ ८ ॥
 मुक्तालंकृतसर्वाङ्ग्यै
 मूलाधारे नमो नमः ।
 मूलमन्त्रस्वरूपायै
 मूलशक्त्यै नमो नमः ॥ ९ ॥

मनोमयि महायोगे

वागीश्वरि नमो नमः ।

वाण्यै वरदहस्तायै

वरदायै नमो नमः ॥ १० ॥

वेद्यायै वेदरूपायै

वेदान्तायै नमो नमः ।

गुणदोषविवर्जिन्यै

गुणदीप्त्यै नमो नमः ॥ ११ ॥

सर्वज्ञाने सदानन्दे

सर्वरूपे नमो नमः

सम्पन्नायै कुमार्यै च

सर्वज्ञे ते नमो नमः ॥ १२ ॥

योगनार्या उमादेव्यै

योगानन्दे नमो नमः ।

दिव्यज्ञाने त्रिनेत्रायै

दिव्यमूर्त्यै नमो नमः ॥ १३ ॥

अर्द्धचन्द्रजटाधारि

चन्द्रबिम्बे नमो नमः ।

चन्द्रादित्यजटाधारि

चन्द्रबिम्बे नमो नमः ॥ १४ ॥

अणुरूपे महारूपे

विश्वरूपे नमो नमः ।

अणिमाद्यष्टसिद्धायै

आनन्दायै नमो नमः ॥ १५ ॥

ज्ञानविज्ञानरूपायै

ज्ञानमूर्त्यै नमो नमः ।

नानाशास्त्रस्वरूपायै

नानारूपे नमो नमः ॥ १६ ॥

पद्मदा पद्मवंशा च

पद्मरूपे नमो नमः ।

परमेष्ठ्यै परामूर्त्यै

नमस्ते पापनाशिनि ॥ १७ ॥

महादेव्यै महाकाल्यै

महालक्ष्म्यै नमो नमः ।

ब्रह्मविष्णुशिवायै च

ब्रह्मनार्यै नमो नमः ॥ १८ ॥

कमलाकरपुष्पायै

कामरूपे नमो नमः ।

कपालिकर्मदीप्तायै

कर्मदायै नमो नमः ॥ १९ ॥

सायं प्रातः पठेन्नित्यं

पाप्मासात् सिद्धिरुच्यते ।

घोरव्याघ्रभयं नास्ति

पठतां शृण्वतामपि ॥ २० ॥

इत्थं सरस्वतीस्तोत्र-

मगस्त्यमुनिवाचकम् ।

सर्वसिद्धिकरं नृणां

सर्वपापप्रणाशनम् ॥ २१ ॥

इत्यगस्त्यमुनिप्राक्तं सरस्वतीस्तोत्रं सं०

अभ्यास—

नतखेटनिशाटकिरीटतटी

घटितोपलपाटलपठितलम् ।

तटिदाभजटापटलीमुकुटम्

वटमूलकुटीनिलयं कलये ॥ १ ॥

स्मरणं खलु यच्चरणाम्बुजयो-

र्भरणाय भवोत्तरणाय भवेत् ।

शरणं कृष्णावरुणावसथम्

भज बालसुधाकिरणाभरणम् ॥ २ ॥

परिकीर्णसुवर्णसवर्णजटा-

भ्रमदभ्रसरिच्छरदभ्ररुचिः ।

मकुटोकुटिलं छटयन् शशिनम्

नितिलेनलद्वग्जटिलो जयति ॥ ३ ॥

वरभूजकुटीघटितस्फटिको-

पलकुट्टिमवेदितले विमले ।

स्मितफुल्लमुखं चिदुपात्तसुखम्

पुरवैरिमहः करवै हृदये ॥ ४ ॥

अकलङ्कशशाङ्कसहस्रसहो-

दरदीधितिदीपितदिग्बलयम् ।

निगमागमनीरधिनिर्मथनो-

दितमाकलयाम्यमृतं किमपि ॥ ५ ॥

विषभूषमपाकृतदोषचयं

मुनिवेषविशेषमशेषगुरुम् ।

धृतचिन्मयमुद्रमहं कलये
गतनिद्रममुद्रसमाधिविधौ ॥ ६ ॥

दृढयोगरसानुभवोत्कलिकं
प्रसरत्पुलकं क्रतुभुक्तिलकम् ।
भसितोल्लसितालिकविस्फुरिता-
नलदृक्तिलकं कलयेन्दुशिखम् ॥ ७ ॥

वद चित्त किमात्तमभूद्भवता
भ्रमता बहुधाखिलदिक्षु मुधा ।
निजशर्मकरं कुरु कर्म परम्
भवमेव भवापहमाकलय ॥ ८ ॥

वरपुस्तकहरतमपास्ततमः
श्रुतिमस्तकशस्तसमस्तगुणम् ।
मम निस्तुलवस्तु पुरोस्तु वरम्
प्रणवप्रवणप्रवरावगतम् ॥ ९ ॥

इति दक्षिणामूर्तिस्तोत्रं सम्पूर्णम् ॥

अति भीषणकटुभाषण-
यमकिङ्करपटली-
कृतताडनपरिपीडन-
मरणागमसमये ।

उमया सह मम चेतसि
यमशासन निवसन्
शिव शङ्कर शिव शङ्कर
हर मे हर दुरितम् ॥ १ ॥

असदिन्द्रियविषयोदय-
सुकसान्कृतसुकृतेः
परदूषणपरिमोक्षण-
कृतपातकविकृतेः ।

शमनाननभवकानन-
निरतेर्भव शरणम्
शिव शंकर शिव शंकर
हर मे हर दुरितम् ॥ २ ॥

विषयाभिधबडिशायुध-
पिशितायितसुखता

मकराशितगतिसंस्तुति-
 कृतसाहसविषदम् ।
 परमालय परिपालय
 परितापितमनिशम्
 शिव शंकर शिव शंकर
 हर मे हर दुरितम् ॥ ३ ॥
 दयिता मम दुहिता मम
 जननी मम जनको
 मम कल्पितमतिस्मृति-
 मरुभूमिषु निरतम् ।
 गिरिजासख जनितासुख-
 वसतिं कुरु सुखिनम्
 शिव शंकर शिव शंकर
 हर मे हर दुरितम् ॥ ४ ॥
 जनिनाशन मृतिमोचन
 शिवपूजननिरते-
 रभितोऽदृशमिदमीदृश-
 महमावह इति हा ।

गजकच्छपजनितश्रम
 विमलीकुरु सुमतिम्
 शिव शंकर शिव शंकर
 हर मे हर दुरितम् ॥ ५ ॥
 त्वयि तिष्ठति सकलस्थिति-
 करुणात्मनि हृदये
 वसुमार्गणकृपणक्षण-
 मनसा शिव विमुखम् ।
 अकृताह्वेकमसुपोषक-
 भवताद्गिरिसुतया
 शिव शंकर शिव शंकर
 हर मे हर दुरितम् ॥ ६ ॥
 पितरावतिसुखदाविति
 शिशुना कृतहृदयौ
 शिवया हतभयके हृदि
 जनितं तव सुकृतम् ।
 इति मे शिव हृदयं भव
 भवतात्तव दयया

शिव शंकर शिव शंकर
 हर मे हर दुरितम् ॥ ७ ॥
 शरणागतभरणाश्रित
 करुणामृतजलधे
 शरणं तव चरणौ शिव
 मम संसृतिवसतेः ।
 परचिन्मय जगदामय
 भिषजे नतिरवतात
 शिव शंकर शिव शंकर
 हर मे हर दुरितम् ॥ ८ ॥
 विविधाधिभिरतिभीतिभि-
 रकृताधिकसुकृतम्
 शतकोटिषु नरकादिषु
 हतपातकविवशम् ।
 मृड मामव सुकृती भव
 शिवया सह कृपया
 शिव शंकर शिव शंकर
 हर मे हर दुरितम् ॥ ९ ॥
 कलिनाशन गरलाशन

कमलासनविनुत
 कमलापतिनयनार्चित-
 करुणाकृतिचरण ।
 करुणाकर मुनिसेवित
 भवसागरहरण
 शिव शंकर शिव शंकर
 हर मे हर दुरितम् ॥ १३ ॥
 इति शिवशंकरस्वोत्रं सम्पूर्णम्, हरीः ओम्,

॥ अभ्यास ९ पाठावलिः ॥

१. प्रथमः पाठः देवंप्रति प्रार्थना.
 आर्य त्वां वन्दे
 वत्स आयुष्मान् भव
 भद्रं नो भूयात् देव नक्तन्दिवमस्मान्
 गहि जीवेम शरदः शतम्
 यतोदेव विभीषाम कुरुतान्नोऽभयं ततः
 अन्नमस्माकं बहु भूयात् अन्नादाश्च
 भूयास्म अन्नवन्तः अन्नादाश्च लोके सुखिनो
 भवन्ति

बालाय बुभुक्षिताय प्रातराशं देहि
देवं नमस्याम देवस्य हि प्रसादेन
सुस्था वयं वर्त्तामहे.

॥ २. द्वितीयः पाठः माता ॥

माता शिशुं धापयति
अङ्गे कृत्वा लालयति
मृदौ शय्यायां शाययति
आर्त्तं बाहुभ्यां धृत्वा स्वापयति
न मातृतुल्यास्ति शरीरपोषणे
अतएव माता शिशवे रोचते
मातुश्च अदर्शने रोदिति
वत्सला हि माता शिशुं विहाय चिगय
यत्र क्वचन नावतिष्ठते
शिशोः मात्रा समा नास्ति शरीरपो
षणे इत्यवोचाम.

३. तृतीयः पाठः सत्यस्य भाषणम्

सत्यमेव सदा वदत

यः सत्यं वदति तेन देवः प्रीयते
मातापितरौ प्रीयेते, जनाः प्रीयन्ते
सत्येन पूतो भवति । सत्यवतां सर्वे
मनोरथाः सिध्यन्ति

अतो माता पिता गुरुरन्ये च हितै-
षिणो बालं सत्यं ब्रूया इत्येवानुशासति-

४. चतुर्थः पाठः शंकरदत्तः.

अस्ति शङ्करदत्तो नाम पञ्चवर्षो बालः
तं च पितामहः प्रीत्या वर्धयति

सर्वं च पितामहेन क्रियमाणं स स्वयं
विकीर्षति समान एव आसने उपविविक्षति
समान एव पात्रे आत्मने अन्नं परिविष्टमिच्छति
पितामहवत् मामुपचरेति गृहजनं याचते

बाल इति सर्वोऽपि गृहजनस्तमुपच्छ-
दयति.

५. पञ्चमः पाठः निदाघे प्रणाल्या
व्यवस्था-निदाघ ऋतौ सूर्यस्य आतपो मध्याह्ने
चण्डो भवति

तेन नदीषु सरःसु कूपेषु च जलं स्तोकं
भवति

अतो नगर्यामभ्यां सदा प्रणाल्यां जलं
न प्रवाहयन्ति

प्रभाते पञ्चषाः सायाह्ने च द्वित्रा घटि-
काः प्रणाल्यां जलं लभ्यते

पशून् मनुष्यांश्च तृषा भृशं मध्याह्ने
बाधते

६. षष्ठः पाठः गोदोहः.

प्रत्यहं दुग्धं पयः प्रभवः पिबन्ति

गावस्तेषां गृहं प्रदोषे प्रातश्चानायन्ते

दोग्ध्यः प्रथमम् दोहनीरवाङ्मुखी
कृत्वा तत्रत्यं जलं भूमौ निनयन्ति पश्चाच्च
उदच्य तासु पयो दुहन्ति

सद्यो दुग्धं पयः फेनिलं कदुष्णञ्च वर्त्तते
तथास्थितमेव केचिदाभयाविनः पिबन्ति.

७. सप्तमः पाठः पितामही.

प्रगएव उत्थिता पितामही रसवत्यां भूतल
गोमयेन लिम्पति

अन्यांश्च गृहभागान् जलेन सिक्त्वा सम्माष्टि
दधि मन्थति चुल्लयामिन्धनं निधाय प्रज्वा-
लयति

ततो गृहजनः सर्वः प्रबुध्य स्वं स्वं कार्यम्
वेक्षते

सुप्तोत्थिताः शिशवः पितामहीं प्रातराशं
याचन्ते सा तेभ्यः स्वाद्वत्तं भक्ष्यं पेयञ्च ददाति
पितामह्या सना नान्या काचिदस्ति अतस्त
सर्वे वयं बहुमन्यामहे.

८. अष्टमः पाठः । आरामः

भवनस्य समन्ततः आरामः कल्प्यते. तत्र नारिकेलाः सहकागः पुष्पलाताश्च रोहन्ति. तान् परितः आलवालानि विरचितानि सन्ति. तेषु प्रत्यहं सायं वा प्रातर्वा प्रभूतं जलं धर्मकाले निषिच्यते

वृक्षा लताश्च कुसुमिता भवन्ति. अतो वातः सुरभिर्वाति. प्रच्छायशीतलेषु तरुतेलेषु रोचते अस्मभ्यमुपवेष्टुम्.

९. नवमः पाठः । पितृष्वस्रा अध्यापनम् ।

पितृष्वसा मामक्षराणि शिक्षयते. अध्ययनकाले पराङ् माभूः. अभिमुखो भवेति मामादि शति

अक्षराणां लिखनं वाचनं वा क्लिश्नाति यदि न शिक्षेय पितृष्वसा मे कुप्येत् खालेतुं कन्दुकञ्च न दद्यात् मयाच न सम्भाषेत कुपितां तां नमस्कृत्य प्रसादयामि

सा मामिन्धं वाचयति “अहं शङ्करदत्त इतः परं विधेयो भविष्यामि यथाकालं लिखामि वाचयामि अवसिते पाठे कन्दुकेन खिलामि” इति

१०. दशमः पाठः पयः

नगरस्य नातिदूरे आभीराणां पल्ली वर्तते. ततः दधि घृतं विक्रेतुं नगरभागच्छन्ति बहवः शूद्रा नार्यः

दधि पयस उद्भवति पयो गोभिर्महिषी-भिश्च दीयते ।

दुग्धा गावो महिष्यश्च गोचरान् प्रस्थाप्यन्ते । घासो गोचरेषु भूयान् रोहति तं चरन्त्यो गावो महिष्यश्च पयस्वत्यो भवन्ति ।

येषां गोधनमस्ति ते धन्याः सुखेन च जीवन्ति.

११. एकादशः पाठः-शिशुरक्षणम्.

अस्तमिते सूर्ये माता बालानस्मान् अन्नमाशयति शिशुंश्च दुग्धं पाययति

जग्धवन्तो वयं कश्चित् कालं कथाः
शृणुमः शय्यासु शायितान्स्मान् जननी
प्रत्यहं कथाः श्रावयति

तासु चटकायाः कथा अस्मभ्यमतीव रोचते
पुरा किल चटका पायसं चिकीर्षन्ती यद्य-
दाचरत् तत् स्वप्स्यद्भ्यः अस्मभ्यं माता
कथयति

सुप्ताश्च वयं प्रभात एव प्रबुध्यामहे.

१२. द्वादशः पाठः नूतनौ बलीवदौ.

आवयोः पिता पीवानौ बलीवर्दावक्रीणात्
तौ शकटस्य धुरि योजयित्वा वाहयति
प्रत्यहं सायम्

सुन्दरं यात इति श्रूयते

न कोऽपि तावासक्तुं धृष्णोति अग्रत आग-
तान् विषाणाभ्यां विलिखितुमीहेते पृष्ठत
उऽर्षपतः पाश्चात्यैः खुरैः प्रजिहीर्षतः नियन्ता
ऽपि चकित एव तावासीदति

यावत् दान्तौ युगं बहतः तावदेव तौ स्व
ग्रामं निनीषावहे.

१३. त्रयोदशः पाठः आजिधावनम्.

अतीते दशरात्रे बहव आजिमधावन्
केचित् पद्म्यामधावन् यानारूढाश्च केचित्
आजैः दिदृक्षया बहवः समायन्
अलङ्कृतान् खरानारूढ्य आजौ स्पर्धमाना
रजकदारका मिलितस्य सर्वस्यापि
प्रेक्षकजनस्य भूयांसं विनोदमावहन्
प्रतिवर्षमितः परमत्र दशरात्रे आजिं दिदृ-
क्षामहे.

१४. चतुर्दशः पाठः क्रीडनकानि

पितामह आपणात् क्रीडनकान्यानयत् चत-
स्रस्वसारो वयं तान्यगृह्णाम तेषां चारुतमं
कनिष्ठा शारदा जिघृक्षति कनीयस्यौ अन्ये मे

T 253
Acc No 2597

स्वसारौ ममैवेदमस्तु ममैवेदमस्तु इति ब्रुवत्यौ
शारदया कलहमकुस्ताम

ज्यायसी कर्नायसी उपच्छन्द्य लालयितु-
मर्हतीति जननी ब्रूते अतो जनन्या अभिमत
चिकीर्षाम्.

१५. पञ्चदशः पाठः अग्निरथः

अहरहरग्निरथोऽत्र द्विरायाति द्विश्चप्रतिष्ठ

सायं प्रातर्मध्यन्दिने च रथ्यायां यात्रिकान्

पङ्क्त्यां शकटेन वा अग्निरथस्य अधिष्ठानं गच्छ
ततो निवर्त्तमानांश्च पश्यामः

अचिरेण श्रीरङ्गपट्टणे गरलपुर्याञ्च देवालये

महोत्सवो भविता तत्र पितृभ्यां सह वयं
गन्तास्मः

नवानि वासांसि त्रीडनकानि च लब्धास्महे

ERRATA.

Line.	For.	Read.
5	काल	कौल
6	यत	यत्ते
7	कुटिलालका	कुटिलालका
6	इक्ष्वाकुवंशे	इक्ष्वाकुवंशे
6	शिरः	शिरः
5	मङ्गल	मङ्गल
15	ध्वङ्गः	ध्वङ्गः
10	अमर्द्र	अमर्द्र
12	विस्त्रसनम्	विस्त्रसनम्
3	वाम	वामनं
18	हास्ताय	हस्ताय
15	सन्ध्यापोसनतरतथा	सन्ध्यापासनतस्तथा
11	नृणां	नृणां
16	पठितलम्	पीठतलम्
17	मुकुटम्	मुकुटम्
8	हरीः ओम्	हरिः ओम्
62	6	नगर्यामस्यां
63	3	पितामही
64	3	पुष्पलताश्च
68	9	गच्छतः

ಪೆಟ್ಟುತೆರೆ ಸಂಖ್ಯೆ...೨೭೭೪

